

si consideremus hanc actionem, quatenus per illam humanitas unitur Verbo, terminus a quo illius erit carentia talis unionis, quia ex vi hujus actionis humanitas ex non unita fit unita Verbo. Si vero consideretur hæc actio, quatenus per illam communicatur Christo subsistentia divina, terminus a quo illius erit carentia subsistentiæ divinæ, nam humanitas Christi ex non habente divinam subsistentiam per hanc actionem sit habens illam. Si denique talis actio consideretur, ut per eam humanitas quodammodo communicatur Verbo, et sit Deus homo, terminus a quo illius est, Deum non esse hominem. Fundamentum hujus sententiae est, quia, exclusis aliis, nullus præter hunc relinquitur terminus a quo, qui assignari possit; et hic est maxime proportionatus huic actioni.

17. Objectio. — *Prima responsio.* — *Improbatur.* — *Responsio satisfaciens objectioni.* — Sed superest solvenda eadem objectio, quæ contra præcedentem sententiam facta est; nam hic terminus re ipsa non præcessit in humana Christi natura, nunquam enim caruit unione ad Verbum; diximus autem hanc conditionem esse requisitam in termino *a quo* positivo; erit ergo eadem ratione necessaria in termino *a quo* privativo. Responderi potest primo, illam carentiam unionis humanitatis ad Verbum re vera tempore antecessisse ipsam unionem; nam ante instans incarnationis toto tempore præcedente humanitas Christi non fuit unita Verbo. Nec vero necesse est ut illo etiam priori tempore extiterit humanitas, sed satis est quod non fuerit unita, sive extiterit, sive non; ita enim anima rationalis per hominis generationem unitur corpori, cui antea non erat unita, sicut per resurrectionem, quamvis in resurrectione supponatur existens, non vero in generatione. Unde, juxta hunc respondendi modum hic terminus *a quo* non est assignandus per modum privationis, sed tantum per modum simplicis negationis, nisi forte respectu materiae primæ, nam privatio cum sit carentia in subjecto, re vera non est, nisi quando subjectum est actu carens forma; humanitas vero vel anima Christi nunquam hoc modo extiterunt; materia autem corporis ejus prius tempore extitit carentia ad Verbum. Nec videtur hic modus dicendi alienus ab usitato more loquendi; aer enim, si a principio creetur lucidus, non dicietur ex tenebroso factus lucidus, quia nunquam tenebrosus fuit; dicetur tamen *ex non*

lucido factus lucidus, quia priori tempore, quo non extitit, etiam non fuit lucidus. Sed haec responsio, licet considerando res, prout factæ sunt, satisfacere videatur, tamen absolute et secundum se, et in omni eventu rem considerando, non satisfacit adæquate, quia simpliciter non est necessarium ut terminus a quo, etiam negative sumptus, tempore præcedat actionem; fingamus enim (quod mihi probabilius est fuisse possibile) animam Christi ab æterno assumptam et unitam Verbo, tunc illa actio eumdem haberet terminum a quo, quem nunc habet; et tamen negotio unionis non antecessisset duratione illam actionem. Item tunc anima simpliciter esset producta ex nihilo, quia esset creata, quamvis nihilum non antecessisset duratione creationem; ergo non est de ratione termini a quo negativi, ut tempore antecedat actionem. Dicendum est ergo sufficere ut carentia termini *ad quem* ordine rationis seu naturæ antecedat, et quod in re ipsa extitisset suo modo, nisi per talem actionem exclusus fuisset.

18. Insurgit alia difficultas. — *Satisficit illi.* — Sed tunc superest ut aliquam rationem differentiæ redamus inter terminum positivum et negativum, nam in illo diximus, necessarium esse ut tempore præcesserit, quod tamen nunc negamus in termino negativo. Et augetur difficultas, nam, quod non est, non potest dici prius natura præcedere; nam esse prius natura supponit esse; sed illa negatio non est necesse ut prius duratione suo modo sit; neque etiam quod aliquando fuerit; ergo neque etiam necessarium est, ut ordine naturæ præcesserit. Et eadem ratione dici non potest, quod in instanti incarnationis, prius natura fuit illa humanitas non unita, quam unita, quia in illo signo fuit non unita; quia in illo instanti pro nullo signo fuit non unita; non enim possunt duo contradictoria de eodem pro eodem instanti verificari, solum propter diversa signa naturæ. Respondetur, ab hoc ultimo incipiendo, negationem non dici ordine naturæ præcedere secundum actualem existentiam, quam suo modo habere potest, ut argumentum supponere videatur, sed solum secundum ordinem, aut præcisionem mentis, quia, nimur, humanitas prius natura intelligi potest existens quam unita; et ut sic intellecta, antequam intelligatur in ea facta aliqua mutatio, vel actio, non intelligitur ab illa humanitate exclusa negatio unionis hypostaticæ aut subsistentiæ in-

creatæ; et ideo humanitas in illo priori sic concipitur, ac si careret unione, non conceptu negativo, qui falsus esset, sed conceptu præcisivo, in quo non est falsitas; statim vero ac in secundo signo nature intelligitur fieri unio in tali natura, intelligitur etiam excludi carentia unionis. Et hoc satis est ad rationem termini a quo privativi. Et hinc assignatur differentia inter hunc terminum privativum et positivum, quia terminus positivus, si non præcedit secundum durationem, neque secundum naturæ ordinem, neque secundum quaecumque præcisionem intellectus antecedet, quia in illo priori, quando concipitur humanitas ante incarnationem, quamvis præcise concipiatur sine subsistentia increata, non tamen concipiatur cum subsistentia creata, sed ut prior utraque, tam propria quam aliena, id est, ut prescindens ab utraque, et ideo tunc nulla relinquitur antecessio in termino positivo, quæ ad rationem termini a quo sufficiat; relinquitur autem in termino privativi.

19. Dubium de fundamento proximo, ex quo relatio unionis inter Verbum et humanitatem resultat. — Tertia dubitatio, quæ expeditur ex dictis, est, quodnam sit fundamentum proximum, ex quo resultat relatio unionis inter humanitatem et Verbum. In qua Scotus et Durandus, locis supra citatis, nullum fundamentum ad hanc relationem requirunt, præter ipsam humanitatem, quia non putant hanc relationem resultare ex aliquo fundamento posito termino, sed per se ac directe fieri per actionem positivam. At vero Cajetanus dicit fundamentum hujus relationis esse unitatem subsistentiæ utriusque naturæ, quia in omni relatione unionis fundamentum relationis est illud, in quo extrema convenient. Sed imprimis considerandum est (quod sæpe dixi) hos autores, licet verbis inter se pugnant, tamen re vera non loqui de eadem re; et, si quæ est inter eos contradictio, non tam esse in explicando fundamento relationis, quam in ponenda vel auferenda vera relatione prædicamentali. Scotus ergo et Durandus loquuntur de ipso modo unionis substantiali, qui proxime intercedit inter humanitatem et Verbum, et hunc vocant relationem propter habitudinem transcendentalis, quam habet ad Verbum, cum actuali dependentia ab illo tanquam a suo termino. Et quidem loquendo de hoc modo, sive proprie sive improprie nomine relationis significetur, verissimum est nullum habere fundamentum, nec resultare ex posi-

20. Evasio. — *Improbatur.* — Loquendo igitur de relatione quæ proxime est humanitatis ad Verbum, cui per se primo unitur, non potest illius fundamentum esse subsistentia Verbi increata. Primo, quia illa subsistentia est terminus hujus relationis; non ergo potest esse fundamentum illius; fundamentum enim et terminus relationis opponuntur potius inter se, quam possint in idem coincidere. Se-

cundo, relatio proxime afficit fundamentum, seu est in illo non ut res omnino ab illo distincta, sed ut modus vel relatio quædam formalis ejus, et eo mediante afficit subjectum; sed hæc relatio nullo modo afficit subsistiam Verbi, neque est in illa, neque est modus ejus, sed res omnino distincta, et in humanitate inhærens; ergo non est subsistens Verbi fundamentum illius relationis, sed aliquid creatum existens in humanitate. Tertio, posita humanitate in rerum natura et subsistens Verbi, si nihil aliud addatur, non resultat hæc relatio, quamvis in illis includatur terminus hujus relationis; ergo signum est in eis præcise sumptis non includi fundamentum relationis, alioquin, posito fundamento et termino, resultaret relatio. Dices, subsistens divinam, non utcunque, sed ut est una subsistens duarum naturarum, esse fundamentum hujus relationis. Sed contra, nam hinc colligimus, non ipsam subsistens, sed id, quod additur per hoc, quod illa subsistens, quæ in se una est, et unius naturæ, sit simul subsistens alterius naturæ, illud (inquam) quod additur, esse proximum fundamentum hujus relationis; quia, illo posito, statim resultat relatio; illud autem quod additur, non est aliquid reale in Verbo, neque subsistens Verbi, sed est modulus existendi additus humanitati, a quo Verbum denominatur humanitati unitum, et subsistens ejus denominatur subsistens humanitatis; ergo hoc fundamentum ex parte humanitatis potius assignandum est quam ex parte subsistens Verbi; nam fundamentum relationis realis est aliquid reale, et non denominatio quæ resultat in Verbo, nisi fortasse per eam explicetur id a quo talis denominatio sumitur, quod coincidit cum sententia quam statim exponemus. Respondent aliqui, per subsistens Verbi intelligi totum hoc, scilicet, Deum esse hominem, et hoc esse fundamentum hujus relationis, quia, posito illo totali termino hujus actionis, necessario resultat relatio. Sed hoc valde confuse et improprie dictum est, quia in illo toto composito includitur tam subjectum quam fundamentum, et etiam terminus relationis, quæ, sicut distincta sunt, ita etiam distincte assignari debent. Unde perinde est, ac si diceretur, duo alba simul posita in rerum natura esse fundamentum similitudinis. Denique licet in illo toto composito includatur terminus relationis, non dicitur ipsum totum esse terminum, sed Verbum, et licet in eo-

dem includatur subjectum relationis, non ipsum totum, sed humanitas dicitur esse subjectum ejus; ergo neque ipsum totum est fundamentum, sed aliquid aliud conveniens seu existens in subjecto relationis; nam relatio a fundamento realiter non distinguitur, saltem ut res a re; agimus enim de fundamento proximo et permanente (ut sic dicam), non de actione seu occasione, ex qua resultavit relatio, quæ interdum appellatur ratio fundandi, et solet esse transiens, quamvis relatio maneat, ut est generatio respectu paternitatis.

22. *Fundamentum proximum relationis, quæ humanitas refertur ad Verbum, et denominatur illi unita, est modus unionis.* — Dicendum est ergo, fundamentum proximum hujus relationis esse substantiale modum unionis humanitatis ad Verbum; ille enim proxime ac formaliter fit per actionem incarnationis, seu mutationem humanitatis, et ita illi convenientiunt omnia quæ ad rationem fundamenti proximi desiderari possunt, et in nullo alio reperiuntur. Hoc posterius satis patet ex dictis contrariae sententiæ, et ex argumentis, quibus Durand. et Scot. utuntur ad negandum aliud fundamentum hujus relationis. Adenique, quia, quomodounque inductio fiat, nihil aliud invenietur quod omnes fundamenti conditiones habeat. Illud autem prius probatur, nam imprimis ille modus est aliquid creatum, quia de novo fit, et ex hac parte non repugnat illi affici vel modificari per relationem realem. Rursus est aliquid in humanitate, in qua esse debet relatio. Deinde est quid realiter distinctum a Verbo, ad quod terminari debet relatio. Denique sine illo modo impossibile est resultare hanc relationem, et illo posito impossibile est quin resultet, quia terminus necessario presupponitur. Ergo habet omnia requisita ad rationem fundamenti. Solum potest objici, quia ille modus substantialis est, et ad complementum cuiusdam substantiae pertinens; substantia autem non potest esse proximum fundamentum relationis. Respondet tamen negando minor, nam substantia, prout habet aliquam unitatem, vel ad unitatem confert, potest fundare relationem, ut patet de relatione identitatis specificæ inter duas substantias, et de relatione unionis inter materiam et formam substantialem, quo exemplo confirmari potest sententia proposita; nam ita est in illo necessario philosophandum, et idem est de quolibet simili

23. *Objectio.* — *Solutio.* — Atque ex his facile constare potest quid dicendum sit de relatione unionis duarum naturarum divinæ et humanæ inter se; aliud est enim loqui de relatione unionis proprie dictæ, aliud vero de relatione unitatis; unio enim solum indicat conjunctionem eorum, quæ distincta sunt, unitas vero dicit identitatem. Relatio ergo unionis nulla est propria inter illas duas naturas, nisi ea quæ est inter humanitatem et subsistens Verbi, et quæ fingi potest inter eamdem subsistens et divinitatem, quæ potius est identitas, quia illæ due naturæ non habent conjunctionem immediatam inter se, sed in subsistens; et ita neque inter se referuntur immediata relatione unionis, sed denominantur unitæ a relatione, vel unione quam habent ad subsistens Verbi. Potest autem cogitari inter has duas naturas quædam relatio convenientiæ et quasi similitudinis, vel potius unitatis et identitatis, quatenus una et eadem subsistens terminantur; sicut tres personæ divinæ, quatenus sunt unum in natura, referuntur relatione similitudinis seu identitatis, et simile esset in duabus hominibus, si eamdem numero haberent albedinem. Et de hac relatione optime dicitur fundamentum ejus esse unitatem subsistens utriusque naturæ. Verumtamen, si res attente consideretur, hæc relatio non est realis, sed rationis, quia fundamentum est idem in utroque extremo. Sicut relatio similitudinis aut æqualitatis inter personas divinas, vel inter duos homines habentes eamdem numero albedinem, vel quantitatem, est relatio rationis juxta communiorum sententiam; nam, licet res, quæ denominantur his relationibus, sint distinctæ, tamen id, in quo referuntur, et ratione cuius possunt fundare et terminare relationem, est omnino idem, et ita est hæc veluti quædam relatio identitatis numericæ. Sed dicunt aliqui, quod, licet duæ naturæ, quatenus sunt unum supposito, referuntur tantum relatione rationis, tamen quatenus utraque intelligitur habere subsistens Verbi, non referuntur relatione identitatis, sed convenientiæ, et ideo talis relatio, saltem ex parte humanitatis naturæ, est realis. Sed non satis intelligo quomodo talis relatio possit esse realis et ab alia distincta, si vere sit relatio convenientiæ. Nam habere subsistens divinam, in communi loquendo, nihil aliud est quam terminari subsistens divina; aut ergo convenientia est in forma (ut ita dicam) seu in subsistens, et hæc non est alia

24. Qui relationes prædicamentales admittit, relationem realem unionis ex parte humanitatis ad Verbum admittat necesse est.—*Unica ratio unionis ex parte humanitatis ad Verbum asserenda est, quæ humanitatem, et unitam, et sustentatam terminatamque denominare sufficit.*—Sed hæc omnia procedunt ex illa hypothesi, quod in hoc mysterio resultat relatio prædicamentalis, præter modum substantialem unionis; superest vero quæstio absoluta, an revera detur talis relatio resultans ex modo unionis, respectu cujus ille sit proximum fundamentum. Sed hæc quæstio vel generalis est de omnibus relationibus quæ consurgere existimantur ex simultanea existentia plurium rerum habentium inter se aliquam proportionem et denominationem, vel certe saltem est communis ad omnes illas res quæ ad alias habent habitudines reales transcendentales, et ideo quæstio hæc dialecticis vel metaphysicis remittenda est. Solum adverto, aliquos existimasse, probabiliter posse negari in hoc mysterio talem relationem, quamvis in aliis rebus non negetur, quia modus ipse unionis hypostaticæ tam intime includit in suo conceptu duo extrema, quorum est nexus, ut in illo conceptu essentialiter includatur relatio substantialis et transcendentalis, præter quam aliam fingere formaliter distinctam, non solum superfluum appareat, verum etiam vix concipi posse videtur. Assumptum patet ex omnibus dictis de modo unionis, et ex Divo Thoma hic, art. 9, dicente, unionem esse conjunctionem duorum. Unde multi putant D. Thomam in his articulis usum esse nomine relationis eodem sensu quo Scotus et Durandus, cum vocat unionem, relationem, presertim cum, art. 8, significet unionem dicere terminum actionis in facto esse; videtur ergo loqui de relatione substantiali et transcendentali, non vero de prædicamentali. Verumtamen hæc sententia, licet absolute et in se fortasse sit satis probabilis, tamen, quatenus differentiam constituit inter hanc relationem et alias prædicamentales, quæ communiter poni solent, ut hæc potius neganda sit quam aliæ, non video sane quo fundamento satis probabili defendi possit. Et imprimis, si ratio supra insinuata efficax est, negandæ consequenter sunt omnes relationes prædicamentales omnium realium unionum, ut inter materiam et formam, inter subjectum et accidens, et similes, quia in his omnibus intervenit modus unionis, includens intrinsece relationem transcendentalem, quæ

sine extremis esse et concipi non potest. Similioratione neganda est omnis relatio prædicamentalis fundata in habitudine transcendentali, præsertim quando illa talis est, ut existentiam utriusque extremi requirat; ut, verbi gratia, creature ad creatorem nulla erit relatio prædicamentalis realis, ex parte creature, quia ex parte ejus est actualis dependentia a Deo, quæ non est prædicamentalis relatio, sed vera actio, vel fieri rei, quod vel ad prædicamentum sui termini revocatur, vel ad genus actionis pertinet; optime vero nomine dependentiæ significatur, et essentialiter includit habitudinem transcendentalem, quæ sine extremis neque esse, neque concipi potest; ergo, eadem ratione, nulla erit relatio prædicamentalis, quæ ex tali dependentia resultat. Idemque argumentum fiet de quacumque relatione fundata in actione actuali, et in actu vitali, prout dicit habitudinem ad suum objectum, et sic de aliis. Tandem, si in omnibus his negantur relations reales prædicamentales, majori ratione negandæ erunt aliæ, quæ fundantur in unitate, ut similitudinis, æqualitatis, propinquitatis, et similes; nam, licet in his non antecedat relatio transcendentalis inter extrema, sed sint omnino absoluta, ut sunt due albedines, inter quas intercedit similitudo, quæ est respectiva, tamen hinc non satis colligitur illum respectum esse aliquid ab extremis distinctum, sed esse ipsam extrema alter concepta, scilicet, ut simul existentia, et sese invicem denominantia; solumque erit differentia, quod hic modus concipiendi non est ita conjunctus necessario cum re absoluta, sicut est conjunctus cum re includente transcendentalem habitudinem. Et confirmatur, nam qui est credibile, inter duas res propter solam propinquitatem loci oriri relationem realem prædicamentalem, quam vocant propinquitatis vel præsentiæ, et inter duas res non solum loco, sed etiam realiter conjunctas in aliquo esse, non resultare aliquam similem et perfectiore relationem? Itaque, eo modo quo admittuntur aliæ relations reales prædicamentales, non dubito quin etiam hæc relatio unionis admittenda sit, de qua dixit hic D. Thomas esse rationis in Verbo, et realem in humanitate, et quod sit prædicamentalis et non per se primo terminans actionem, sed resultans, quod clarius expressit in 3, d. 2, q. 2, art. 2, q. 3. Quæ autem sit necessitas admittendi has relations, et, si admittantur, quomodo sint distinguendæ a fundamentis et terminis, ap-

ex natura rei vel ratione tantum, seu formaliter (ut alii loquuntur), in Metaphysica fuse tractatur. Non omittam autem advertere, posita in præsenti hac relatione unionis, non oportere illam multiplicare, aut in plures distinguere; una enim sufficit in unaquaque re unita. Quod ideo dico, quoniam solet humanitati unitæ Verbo attribui duplex relatio, altera unionis, de qua dictum est; altera sustentationis (ut sic dicam) passivæ, quatenus a Verbo terminatur et sustentatur in esse; nam prior relatio unionis est æquiparantiæ, quia eodem modo denominat utrumque extremum, ut notavit hic Cajetanus, articulo octavo, dubio tertio; posterior vero est disquiparantiæ seu diversæ denominationis. Sed nihilominus hæc non sunt relations diversæ, sed eadem relatio diversimode concepta, communi et confuso, vel proprio et specifico conceptu. Ratio enim unionis communis est ad alios modos et genera unionis, ex quibus unus est, quando aliqua uniuersitatem per modum sustentantis et sustentati. Imo hic etiam conceptus potest esse communis ad subjectum sustentans accidentis, et ad suppositum sustinens naturam, imo et ad fundatum sustinens aedificium; multiplicare autem relations secundum has omnes rationes, communes et particulares, esset in infinitum proredi. Item, quis dicat aliam esse relationem formæ ad materiam, quatenus illi unitur, et aliam, quatenus informat illam, cum ipsa informatio omnino essentialiter includat unionem? Itaque, licet unio ut sic non indicet causalitatem, vel dependentiam; sustentare autem aut terminare, modum aliquem causalitatis aut imitationem ejus importare videtur; tamen, quando causalitas vel dependentia talis est, ut essentialiter ac formaliter includat unionem, non est distincta relatio unionis, et terminationis dependentiæ, vel sustentationis, sed est eadem diversimode concepta ac declarata; atque ita est in præsente. Nec refert quod dicebatur de relatione æquiparantiæ vel disquiparantiæ, nam eadem relatio sub communi aliqua ratione potest esse relatio æquiparantiæ, et sub specifica disquiparantiæ, quia duo extrema secundum communem rationem possunt eamdem denominationem recipere, et diversam secundum propriam, ut pater et filius denominantur relata seu correlativa secundum communem rationem, licet secundum propriam denominantur causa et effectus; et exemplar ac imago sunt conformia seu proportionata, secundum

communem denominationem, licet, secundum propriam, se habeant ut mensura et mensuratum; sic ergo in præsente Verbum et humanitas secundum communem rationem denominantur unita; secundum propriam vero dicentur terminans et terminatum, seu sustentans et sustentatum. Unde ad hanc relationem attendens secundum propriam rationem ejus, dixit D. Thomas, in 3, d. 5, quæst. 1, art. 4, quæstiunc. 1, ad 2, relationem hanc non esse æquiparantia, quamvis in alio sensu ibi loquatur, scilicet, quia in uno extremo est realis, et alio rationis; quo sensu idem affirmit Gabr., in 3, d. q. 1, art. 1, in corol. 2; et Scotus ibi, quæst. 1, articulo primo.

25. Quartum dubium.—Atque ex his, que in fine præcedentis dubii dicta sunt, expeditur facile dubium aliud, quod hic tractari potest, quomodo prædicta unio, quam diximus esse substantialem modum unionis humanitatis ad Verbum, se habeat ad dependentiam respectu Verbi, an, scilicet, sint omnino idem, vel sint res aut modi ex natura rei distincti. Quidam enim censem illa duo esse ex natura rei distincta, quia dependentia ut sic non est modus substantialis, sed accidentalis; nam, vel est actio, vel se habet ad modum actionis; est enim fieri rei prout est a causa, sine qua esse non potest; unio autem est modus substantialis; ergo Secundo declaratur, quia in persona creata aliud est subsistentia, aliud dependentia naturæ a propria subsistentia; nam subsistentia dicit substantialem terminum naturæ; dependentia vero est veluti quid medium inter naturam et suum terminum, unde se habet ad modum actionis seu causalitatis ejusdam, et videtur esse quid accidentale; ergo similiter in præsenti dependentia humanitatis a Verbo, que aliam dependentiam supplet, accidentale quid est et distinctum a modo substantiali unionis. Tertio sic declaratur: nam, si Deus conservaret humanitatem absque propria persona, et absque unione ad aliam personam, per aliquam actionem suppleret dependentiam a subsistentia, quæ actio accidens quoddam esset, quia esset propria actio causæ efficientis, et tamen per illam actionem suppleretur dependentia, quam nunc habet humanitas a Verbo; ergo etiam hæc dependentia est quoddam accidens, quia quod sit dependentia, ut ab effidente, vel ut a termino, non sufficit tantam varietatem conferre, ut una sit accidentalis, et altera substantialis. Quarto tandem unio et